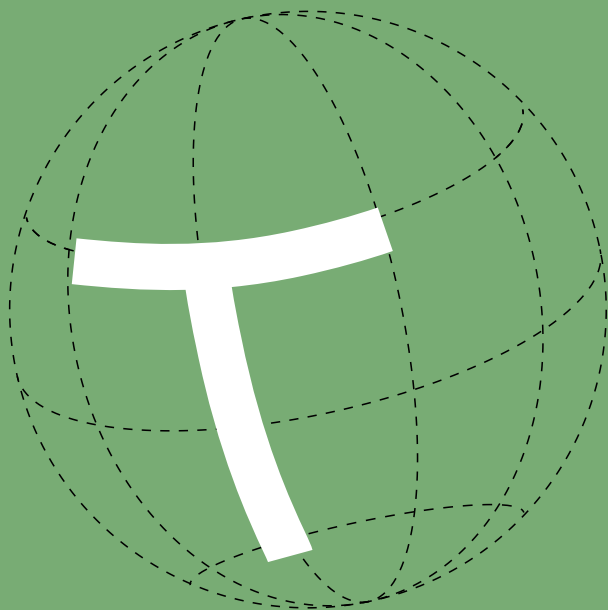

GATAZKA EGOERAN DAUDEN LURRALDEAK

SARRERA

Alfonso Dubois Migoya

Material hau *Gatazka egoeran dauden lurraldeak. Bizi-alternatibak eraikitzeko gakoak* izandako argitalpen digitaletik aterata da, Gernika Sarea bildumakoa.

© Jokin Alberdi, Isabel Casimiro, Teresa Cunha, Alfonso Dubois, Gonzalo Fernández, Yolanda Jubeto, Mertxe Larrañaga, María Oianguren eta Luísa de Pinho Valle, 2019

© Bakearen Aldeko Ikerketarako Elkartea Gernika Gogoratuz, 2019
Artekalea, 1-1.º • 48300 Gernika-Lumo
Tel.: 946 25 35 58
Posta elektronikoa: info@gernikagogoratuz.org
<http://www.gernikagogoratuz.org>

O

SARRERA

Alfonso Dubois Migoya

Alfonso Dubois Migoya Nazioarteko Ekonomiako eta Garapenaren Ekonomiako irakasle erretiratu da Euskal Herriko Unibertsitatean (UPV/EHU). Hegoa, Nazioarteko Lankidetzeta eta Garapenari buruzko Ikasketen Institutuko lehendakaria izan da, 1996tik 2010era bitarte.

Bere jarduera garapenerako nazioarteko lankidetzarekin lotuta egon da. Honako gai hauek jorratu ditu bere ikerlan eta argitalpenetan: giza garapena, pobrezia, garapenerako lankidetzeta, garapenaren teoriak eta desberdintasuna. Eusko Jaurlaritzaren Euskal Lankidearentzako Saria, 2007.

«**G**atazka egoeran dauden lurraldeak: gaitasunak sendotzeko eta bizi-alternatibak eraikitzeko ikerketa, prestakuntza eta ekin-tza» proiektuaren parte da liburu hau. Xedea da faktore transnazio-nalek hiru lurraldetan duten eragina aztertzea. Lurralde horietan, be-ren etorkizuna autonomiaz erabakitzeko gaitasuna mehatxupean dago kanpo-eragileen jardueraren ondorioz. Horrez gain, horietan dauden gaitasunak nola indartu proposatzen du liburuak, alternatiba propioak definitzea eta eraikitzea posible izateko.

Gernika Gogoratuz eta Gernikatik Mundura-ren egitasmo baten emaitza da proiektu hau, eta Tolimako Unibertsitatea (Kolonbia), Coimbrako Unibertsitatearen Centro de Estudos Sociais (Portugal), WLSA Mozambique eta Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatearen lankidetzat du, hiru lurraldetako egoera aztertze-ko —Cabo Delgado (Mozambique), Tolima (Kolonbia) eta Urdaibai (Euskal Herria)—. Horietan gatazka-testuinguruak izan dira, modu ugari eta desberdinetan adieraziak, herri aldarrikapenen eta kanpoko interesen xedeen artean.

Hurrengo orrialdeetan, honako helburu hauek jorrazteko egokitza-tak diren planteamendu teorikoen azalpena emango da: a) tokiko gizarte bakoitzaren proiektuen eraikuntza-prozesuetan faktore transnazio-nalek duten eraginaren berri izatea, batik bat enpresek duten eraginarena; b) iraunkortasuna eta justizia soziala oinarri hartuta lurraldearentzako konponbide alternatiboak sustatzen dituzten prozesu kolektibo kriti-koak deskribatzea eta ebaluatzea.

Helburua ez da emaitza unibertsalera iristea, baizik eta testuin-guru bakoitzean egindako azterketetatik ondorio batzuk ateratzea. Era berean, esan behar da helburua ez dela konparaziozko analisi bat egi-tea, halako proiektuetan ohikoa izaten baita hori, baizik eta helburua dela egoera berezituak aztertu ostean ateratzen diren gogoetak jasotzea, guztien ezaugarri komuna beren tokiko autonomiak duen mehatxua izanik.

GATAZKA EGOERAN DAUDEN LURRALDEAK

Analisirako modu jakin horrek ezinbesteko bihurtzen du erabili beharreko prozedurak edo ikerketa-metodoak adostea. Proiektu-proposamen honek lau ardatz jakin definitu ditu: 1) lurra izateko aukera, 2) genero-desberdintasunak, 3) iraunkortasuna, eta 4) kultura-identitate. Hori guztia gizarte bakoitzaren gaitasun kolektiboen erreferentzia izanez, proiektu propioak eta alternatiboak egiteko aukera bermatzeko.

Lantaldeek zenbait bilera egin zituzten jarrerak gerturatzeko eta azterketetan aplikatu beharreko ikuspegi teorikoak bateratzeko, eta honako ildo hauek adostu zituzten ikerketetarako:

- Enpresa transnazionalak (edo, modu orokorragoan, tokiko administrazioen aurrean interes transnazionalak defendatzen dituzten instantzia ezberdinek) lurraldearen gainean jokoan jartzen dituzten presio-modu espezifikoak aztertzea.
- Gizarte-mugimenduek eta publikoak ez diren erakundeek emandako erantzunak identifikatzea, eta haien indarguneak eta ahuleziak nahiz kritikarako eta alternatibak sortzeko duten gaitasuna aztertzea.
- Tokiko eta estatuko botere publikoen jokabidea ezagutzea, erabakiak hartzerakoan taldeek eta sektoreek izaten dituzten ordezkartza-arazoei arreta berezia jarritz.
- Faktore transnazionalen ekintzak biztanleen bizimoduetan dituen ondorioak azaltzea.

Horiek izan ziren hiru azterketetarako finkatutako helburuak; alabaina, horiez gain, bakoitzak helburu partikularrak izatea ere onartu zen, lurralde bakoitzaren ezaugarri bereziak eta kanpo-presentzia kontuan hartuta.

IKUSPEGI ETA ILDO METODOLOGIKO NAGUSIAK

Metodologia beharrezkoa da analisirako eta sistematizaziorako balio ez duen sakabanatutako informazio multzo bat ez izateko emaitzatzat. Gainera, erreferentzia metodologiko komun bat izatea ezinbestekoa da ikerketa-taldeen arteko harremanetarako. Beraz, funtsezkoa da esparru teorikoa eta metodologikoa aukeratzea. Gure kasuan, tokiko gizarteek talde gisa beren helburuak definitzen dituzten eta helburu horiek bete nahi dituzten tokiko faktoreei eta dinamikei heltzeko gaitasuna duen

esparru bat proposatuko dugu. Erabiliko diren tresna metodologikoei buruzko erabakiak eragin handia du; izan ere, erabiliko diren tresna horien arabera, ikerketen ondorioak oso ezberdinak izango dira. Esparru bat edo beste bat aukeratzea erabakigarria izango da arazo nagusitzat jotzen diren horiek identifikatzeko, emaitzak ebaluatzeko erabiliko diren irizpideak definitzeko, eragile nagusitzat edo protagonistatzat hartuko diren subjektuak edo eragileak nabarmentzeko, eta abar.

Gure ikerketaren kasuan, esparru hori izatea bereziki zaila da; izan ere, errealitate geografiko eta kultural oso ezberdinekin lan egiten da, eta, gainera, askotariko prestakuntza akademikoa duten pertsonen osatzen dituzte lantaldeak, eta profil aktibistagoa dute batzuek eta pragmatikoagoa besteek. Horregatik, ezinbestekoa da hizkera eta gogoeta partekatuekin konektatzeko aukera emango duen esparru bat izatea, nahiz eta horrek ez duen esan nahi esparru hori bakarrik dagoenik.

Erroka metodologiko horri aurre egiterakoan, oinarrizko bi argibide hartu behar ditugu kontuan. Alde batetik, ez dagoela metodologia neutrorik, ez behintzat gizarte-zientzietan. Aukera metodologiko ororen atzean, aurrez hartutako jarrera teoriko eta normatibo bat dago. Gure proposamenaren nahia da zer gertatzen den ulertzea, baina irakurketa hori gure ustez gizarteak izan behar duenari buruzko ikuspegi jakin batetik abiatuta egin nahi du; eta tresnak eman nahi ditu, norabide jakin batean doan aldaketan eragiteko. Ezin da metodologiari buruz eztabaidatu dimentsio normatibo horretatik abiatu gabe.

Bigarrenik, ezin da metodologiari buruz pentsatu izaera abstraktuko arazotzat hartuta, alegia, denbora eta tokia alde batera utzita. Izan ere, lotura zuzena eta estua du testuinguruarekin, errealitateak planteatzen dituen kontuei erantzuteko gai izan behar duelako. Errealitate horrek aurkezten dituen arazoen elikatzen dute metodologia, eta haiei aurre egiten die. Gauzatzen ari diren aldaketa-prozesu sakon eta askotarikoak dira gure garaiaren ezaugarrietako batzuk, eta horiek zailtasun jartzen dituzte analisirako erabiltzen diren kategoria teoriko eta metodologiko asko, ez baitute balio azaleratzen ari diren erroka berrientzat. Horregatik, iristen zaizkigun galdera berriak zehazteko gai izan behar du metodologiak, bai eta galdera horiek aztertzeke beharrezko kategoriak eta erantzunak proposatzeko gai ere.

Gogoeta horiek kontuan hartuta, proposatzen den metodologiaren ezaugarri nagusiek lau alderdi hartzen dituzte: a) dimentsio normatiboa; b) aldaketari dagokion dimentsioa; c) dimentsio kolektiboa; eta d) dimentsio kognitiboa edo ezagutzearen konplexutasunari lotutako dimentsioa. Lau alderdi horiek izango dira erreferentzia

edo ardatz nagusiak, eta gure ustez metodologiak izan behar duenari buruzko nortasun berezitua ematen dute. Proposamen alternatibo bat duen metodologia bat egin nahi dugu, eta horrek alderdi normatiboari heldzea eskatzen du; aldaketari erronka gisa aurre egiteko xedea izatea nahi dugu; lehenasuntzat jarduera kolektiboa hartzea; eta ezagutzari lotutako gaur egungo zailtasunen jakitun izatea, planteamendu lineal edo automatikoak saihestuz.

Planteamendu horrekin diseinatu da *Gatazka egoeran dauden lurraldeak. Bizi-alternatibak eraikitzeke gakoak* izeneko liburu hau. Egin nahi den ikerketarako funtsezko gaien panorama eskaini nahi du. Helburua ez da hainbeste erantzunen laburpen bat egitea, baizik eta galderak identifikatzea, gaiak sailkatu eta lehenasunak finkatzea eta ditugun arazoei buruz eztabaidatzeko espazio komunak aurkitzea.

ONGIZATEAREN EDO BIZITZA ONAREN DIMENTSIO NORMATIBOA

Dimentsio normatiboaren funtsa da ea lortu nahi den etorkizunaren definizioak erantzuten ote dion zuzenagoa, askotarikoa, bizigarria eta pertsona guztientzako duina izango den mundu bati. Gizarte bakoitzak bere bizitza onari buruzko proiektua nola ulertzen duen definitzeko premia bere izateko arrazoiaren parte da. Definizio hori gabe, ez dago gizarterik. Historian zehar, lehenasunezko helburuak zeinek izan behar duten erabakitzerakoan askotariko interesen artean egon diren liskarrak izan dira bizitza kolektiboaren ezaugarrietako bat. Alabaina, konfrontazio horrek aparteko konnotazioak izan ditu funtsezko zenbait une jakinetan. Gaur egungo testuinguruaren ezaugarria da irismen eta sakontasun handiko zenbait aldaketa-prozesu ari garela bizitzen, eta testuinguru horrek hainbat erronka planteatzen ditu, konplexutasun handiko erantzunak eskatzen dituztenak eta ziurgabetasun handia eragiten dutenak. Etorkizunari buruz galdetzea, beraz, ez da kontu abstraktu bat, baizik eta momentu historiko honetan sortzen da eta testuinguru honetan biltzen da, eta gertatzen ari dena ulertzeko eta konponbideak proposatzeko kategoria berriekin formulatzen da.

Hala, aldaketa disruptiboa eta jarraitua da erreferentzia berria. Nola aurre egin? Baztertu egingo ditugu arazoak «funtzionamendu txar» bati egoztearekin konformatzen diren erantzun epelak, eta «beste zer-bait» behar dela pentsatuz abiatuko gara, hau da, mundu bizigarri eta zuzen bat eraiki nahi bada, erantzun alternatibo bat behar dela pentsa-

tuz. Kontua ez da arazo zehatz batzuei besterik gabe konponbide jakin batzuk emango dizkieten erantzunak aurkitzea, baizik eta, munduaren errealitate berria kontuan hartuta, gizarte zuzenago bat eraikitzeko proposamenak egin behar dira. Marina Garcések esaten duen bezala, giza duintasunaren eta askatasunaren zentzua bera dago jokoan, horiek modu partekatuan eraiki beharreko elkarrekiko unibertsalak izanik.¹ Bilaketa hori ezin da modu neutroan egin, erreferentzia etikoa behar da.

Alternatibari buruz pentsatzea zeregin handizalea da, zaila eta testuinguruak markatutakoa. Alternatiboa ez da printzipio jakin batzuen garapen denboragabea, baizik eta koiuntura jakin horretan erantzunak aurkitzeko kezkatik abiatuta gizarte bakoitzak egiten duen orainaren eta etorkizunaren proposamena da. Alternatiboa ez da kasualitatez etortzen, baizik eta gizarte horrek definitzen, diseinatzen eta nahi badu bakarrik gauzatzen da. Gizarteak zein norabideri jarraitu nahi dion erabakitzea eskatzen du alternatiboari buruz pentsatzeak.

Gizarte bakoitzak bere balioetatik, historiatik, pertsonetatik, baliabi-deetatik eta instituzioetatik abiatuta aurre egin behar dio erabakitze- eta definizio-prozesu horri. Ez dago etorkizunari buruzko ikuspegi berdin eta bakar bat gizarte guztientzat, eta ezin du egon gainera. Are gehiago, ongizate eta bizitza on gisa ulertzen denaren ikusmolde ezberdinen arteko bizikidetzak baketsua eta sormenezkoa da desiragarritzat jotzen den testuingurua. Cabo Delgado, Tolima eta Urdaibaiko lurraldeetan, zehaztu egin beharko dira komunitatea elkartzeko baliagarritzat jotzen diren proposamenak.

Ikuspegi ezberdinak ez daude gizarte batzuetatik besteetara bakarrik, baizik eta gizarte bakoitzaren barruan ere askotariko proposamenak daude. Ez dago objektibitate neutro eta abstrakturik. Amartya Senek «objektibitate posizionala» proposatzen du, nabarmenduz posizio sozial partikularretatik egindako balio-iritziek esanahi epistemologikoa dutela. Hau da, objektibitate ezberdinak dira, eta horrek ez du esan nahi hainbeste erlatibismoa defendatzea eta zenbait balio modu zabalean parteka daitezkeela ukatzea, baizik eta objektibitatea ez dela modu zuzenean eta hertsian unibertsaltasunarekin lotu behar nabarmentzea. Ulertu behar da balio-iritzietan «objektibitate posizionalak» daudela edo «testuinguruaren araberrakoa», eta pertsonaren ikuspegitik baloratzen dutela erlazio bat. Horrek esan nahi du behar normatibo bat dagoela modu jakin batera sentitu, pentsatu eta desio duen pertsonan. Ebaluazio-ikuspegi bakoitza sentibera da ebaluatzen duen horretako informazio-mota jakin batekiko, eta batera

1. Marina Garcés, *Nueva ilustración radical*, 2018.

sentsibilitaterik ez du beste batzuekiko. Objektibitate jakin bat unibertsal gisa defendatzearen atzean, nagusi diren interesen objektibitate hori bakarrik legitimatzeko nahia dago. Aitzitik, «objektibitate posizionalak» daudela onartzeak posizio sozial partikularretatik egindako balio-iritzien esanahi epistemologikoa nabarmentzen du. Ezinbestean pertsonen ongizatearen parte izan behar duten edukiak nork eta nola erabakitzen dituen erabakigarria da, horrek baldintzatuko duela pertsona guztiek izatea edo ez izatea benetan balioetsua iruditzen zaien ongizatea. Erabaki horretatik kanpo uzten badira pertsonak edo taldeak, mugatu egiten zaie nahi duten edo balioetsua iruditzen zaien ongizatea askatasunez aukeratzeko gaitasuna.

Baieztapen horrek ez du, dibertsitatearen barruan eta elkarriketa- eta erabakitze-prozesu baten ostean, xede bakoitza alternatibatzat eta/edo zuzentzat hartzen den ebaluatzeko kategorია komunak egon daitezkeela ukatzen. Hau da, guztiak ez du balio; beraz, ezin da saihestu ebaluazio normatiboaren gai garrantzitsua. Eta horretarako, esparru normatibo bat behar da. Ikuspegi benetan demokratiko batek funtsezko rola du horretan, jarrera ezberdinen informazioa helburu partekatuetarako erabili nahi duten ezarpenen multzotzat ulertuta ikuspegi demokratikoa. Hor kokatzen dira planteamendu feministak, ongizateari buruzko ikusmolde ezberdina baitute nagusi diren ikusmolde patriarkalekin alderatuta. Eta horrek talde guztiei ahotsa eta boterea emango dieten instituzioak izatea eskatzen du: gizarte-posizio guztietako herri-tarren tokiko ikuspegi interakzio kritikoetatik abiatzea.

IKUSPEGIEN BATERATASUNA

Esparru normatibo bat hartzea funtsezko elementua da proiektuan. Alabaina, etorkizun desiragarri eta posibleari buruzko ikuspegi bakar bat ez dagoen bezala, ez dago edozein denbora eta garaitarako balio duen ikuspegi unibertsal bakar bat ere. Dena den, erreferentzia normatibo bat izatera behartuta gaude. Hori izan da ikerketa-taldeen artean egindako gogoetaren gai nagusietako bat. Alde batetik, UPV/EHUren taldea gaitasunen ikuspegiarekin aritu da lanean duela urte batzuetatik, tokiko giza garapen iraunkorraren proposamenarekin. Bestetik, Centro de Estudios Sociales-en taldea Hegoaldeko epistemologiaren ikuspegitik abiatu da, eta elkarriketa horizontal eta solidarioak defendatzen ditu munduan eskuragarri dauden ezagutzen artean, justizia maximizatze-ko guztientzat, salbuespenik gabe, eta Ama Lurrarekin eta bizitzaren

gainerako adierazpen guztiekin harmonian egoteko. Hau da, itxaropen-narratiba bat onartzen da, konformagaitasunetik abiatzen dena, ariketa kritiko soil bat eginez eta alternatibak eraikitzeko xederik gabe.

Taldeek espazio komunak aurkitu behar dituzte, bakoitzaren proposamenek topo egiteko eta elkar aberasteko. Eztabaida bat hasi behar dute, ikusteko gaitasunen eta/edo giza garapen iraunkorraren ikuspegiaren zein analisi-elementu diren egokiak kategoriatan komun horien zati bat eraikitzen joateko. Galdera moduan adierazita, kontua da ikustea ea posible ote den proposamen kontzeptual bat planteatzea bizitza onaren eta bestelako ikusmoldeen korrontearekin bateragarria den giza garapeneko proposamenetik abiatuta.

Aurrez, garapen iraunkorraren izendapenaren erabilerari buruzko argibide terminologiko bat: abiapuntuan, garapenaren kontzeptuaren beraren berrikuspen kritikoa dago, jakintzat joz gizarte bakoitzak balioztatzen jo duen etorkizun desiragarri eta posible bat eraikitzeko abiatzen duen eraldaketa kolektiborako prozesua dela termino horrekin lortu nahi dena. Beraz, giza bizitzaren dimentsio guztiak hartzen ditu barnean, haren inguru naturala barne; ez da alderdi ekonomikora mugatzen, funtsezkotzat ditu dimentsio soziala, politikoa, kulturala, ekologikoa eta etikoa ere. Arreta berezia jartzen zaio prozesu horren ikuspegi kolektiboari, eta kontuan hartzen ditu lurralde-erlaketak eta lurralde horretan dauden eragile eta instituzioen gaitasunak ere.

Gainera, giza garapenari erreferentzia egiten zaionean, ez da pentsatu behar Nazio Batuen Garapen Programaren proposamenak hartzea esan nahi denik (erakundeak 1990etik urtero argitaratuko txostenetan ageri dira proposamen horiek). Aitzitik, jarrera ofizial horiekiko ikuspegi kritikoa dago, askotan, gaitasunen ikuspegiak eskaintzen dituen potentzialtasunei buruzko irakurketa partziala eratzen dutelako. Gainera, ezin da esan gaitasunen ikuspegiak bertsio kanoniko bat duenik ere, kontrakoa, hainbat norabidetan zabaldu da ikuspegi, eta beharrezkoa da hori kontuan hartzea.

Gure ikuspegiak jarrera kritikoa du gaitasun indibidualetara eta egiturak eta instituzio sozialak modu instrumentalean hartzera mugatzen diren gaitasun-ikuspegiaren ohiko bertsioekiko ere. Pertsonen agentzia ezin da bereizi gizarte-egituretatik, taldearen balio komunetatik nahiz inguruko akordio eta esparruetatik. Gaitasunen ikuspegiak, dimentsio kolektibo horrekin ulertuta, hizkuntza komun gisa funtziona dezake, gizarte bakoitza, oso ezberdina izanda ere, behar bezain eroso sentitzeko etorkizuneko bere helburu kolektiboak planteatzeko. Ideia nagusia hau da: pertsonen nahiz instituzioen eta erakun-

deei balioesten eta lortu nahi duten bizitzeko modu bat aukeratzeko eta modu aktiboan taxutzeko aukera emango dieten gaitasun zehatzak eskuratzea dela gizarteak ekitate- edo justizia-printzipioen arabera funtzionatzen duen ebaluatzeko erreferentzia.

Proposamen ezberdinak eduki unibertsal batzuk eskatuz berdindu gabe ebaluatzeko ikuspegiaren esparruak duen egokitasuna baieztatzeko bi argudio garrantzitsu ateratzen dira hortik. Alde batetik, baliotsutzat jotako bizimoduaren edukia edozein izanda ere, eduki multidimentsionala izango da, eta horrek esan nahi du gizakien bizitzako askotariko eremuetan egin behar direla lorpenak. Bestetik, izandako lorpen zehatzetatik haratago, funtsezkoa da horiek definitzeko eta lortzeko jarraitutako prozesua. Beren bizitzen gainean modu aktiboan aukeratzeko, erabakitzeko eta parte hartzeko autonomia pertsonal eta kolektibotik abiatuta egin bada soilik balioko du prozesuak. Alde horretatik, ikuspegiaren funtsezko zatia da dibertsitatea; izan ere, gaitasunei buruz hitz egiteak erabaki-prozesu propioak gauzatzea esan nahi du.

Ondorioz, gaitasunen esparru normatiboa onartzeak ez du esan nahi lehentasunezkoztat jotzen diren gaitasunen eduki bakar bat defendatzea. Ez dago zer den baliotsua erabakitzeko erreferentziarik, baizik eta kultura bakoitzak zehaztu behar du zein irizpiderekin egin ebaluazio hori. Dimentsio kolektiboaren kontsiderazio horretatik abiatuta, gizarte bakoitzak bere etorkizuna definitzeko eta aurrera eramateko duen gaitasuna da gakoa, eta funtzionamendurako prozesu kolektibo bat dakar horrek. Laburbilduz, ongizateari buruz egiten den proposamena da gizartearen dimentsio kolektiboaren prozesua funtsezkoa dela; beste hitz batzuekin esanda, ez dago garapenik prozesu kolektibo bat martxan jartzeko gaitasunik ez badago. Ongizateari buruzko eta bizitza onari buruzko ikuspegi ezberdinak elkarrekin aurrez aurre izatera eta elkarrekin bizitzera kondenatuta gaude, bai eta bizikidetzara hori emankorra eta positiboa izateko plataforma komunak bilatzera ere.

Kasu-azterketek osagai sozialetan (kolektiboetan) zentratu behar dute, ongizate indibidualetik bereizezinak direnetan, bai eta lurraldeetan gertatzen diren harreman sozialen eta instituzionalen analisi dinamikoan ere, aurreikusitako plan desarrollista handien aurrean tokiko gizarte bakoitzak bere bizi-proposamenak aurrera eramateko duen gaitasuna ikusteko. Kontua ez da gaitasun batzuk modu abstraktuan hartzea kontuan, ikuspegi neutro eta tekniko batetik ulertuta, baizik eta jendeak baliotsutzat jotzen dituen gaitasun horiek zabaltzea da kontua;

hau da, helburu jakin batzuekin bat etorri baloratu behar dira giza ekintzak. Neutroa ez den xede normatibo bat da, kanpotik inposatu gabeko eta aurrez zehaztu gabeko «izan behar» bat biltzen duena; hau da, gaitasun baliotsuak zein diren definitzeko prozesu pertsonal eta kolektibo bat gauzatu behar da. Definizio hori ez da adierazpen pragmatiko huts bat, ekintzarako dei bat da, dimentsio politikoa du. Helburuak ezartzeko eta emaitzak ebaluatzeko irizpide gisa baliotsuak diren gaitasunak definitzeak berak kategoria «praktiko» gisa ulertzea esan nahi du, operatibo gisa.

ALTERNATIBARAKO PRAXI-PROPOSAMENAK

Esparru normatibo bat planteatze hutsak ez du balio, baizik eta praxi-proposamenak ere eskaini behar dira desio den eta posible den etorkizuna eraikitzeko. Horregatik, aurrera egin behar da, eta praxi hori gidatzeko gai diren oinarri teorikoak hedatu behar dira. Nola diseina daitezke ekintza eraldatzaileak jendeak zenbait gaitasun baliotsuz gozatzeko aukera izan dezan?

Jardunbide hori gidatzeko, Hegoaldeko epistemologietatik nahiz gaitasunen ikuspegitik ondorioztatutako norabide hauek identifikatu dira. Asmoa ez da zerrenda itxi bat ematea, baizik eta alternatiba eraitzeko oinarritzakoak direnak nabarmentzea.

1. Tokiko gizarte bakoitzak proiektu kolektibo integratzaile eta parte hartzaile bat diseinatzeko eta abiatzeko gaitasuna izateko gaitasun individual eta kolektiboen garapenari laguntzen dion inguru bat osatzen duten baldintzak sortzeko lan egitea.
2. Lurralde batean dauden ikuspegi ezberdinen arteko topaketarako espazioak sortzea, eta horietan talde batzuen eta besteen interesak aitortzea. Gizarteak benetan inklusiboak izateko, beharrezkoa da deliberaziorako gune sozialak eraikitzea; hau da, lurralde bakoitzean eztabaida kolektiborako aukera emango duten kanalak eta arauak martxan jartzea. Ezin da aldaketa-prozesurik ezarri zaurgarriak diren taldeen partaidetza aktiborik gabe, eta, horretarako, funtsezkoa da:
 - a) zergatik gertatu den bazterketa eta zergatik kendu zaizkien gaitasunak ulertzea; eta b) beren kabuz beren bizi-ibilbiderako onuragarrienak diren aldaketez jabetzeko aukera emango dieten aliantza sortzaile eta eraginkorrak identifikatzea eta aliantza

horiek sortzea sustatzea, eta eragiteko eta negoziazio sozialerako duten gaitasuna handitzea.

3. Modu berezian hartu behar dira erreferentziatzat botere harreman berriei eta ahalduntzeari buruzko proposamen feministak. Hainbat testuingurutan botere-harreman desberdinak sortzen dituzten joko-arauekiko ikuspegi kritikoa izan behar da. Zapaldutako taldeen benetako partaidetza egoteko, beharrezkoa da talde horiek ahotsa eta erabakitzeko gaitasuna izatea gizarte-arauen ebaluazioan, beren beharrak eta interesak kontuan hartuko dituzten irizpide zuzenagoen definizioan. Hiritargo androzentrikoaren alternatiba bat proposatzea esan nahi du horrek, zapaldutako talderik gabeko hiritargoetatik abiatuta, batik bat emakumeen gaitasunetatik, haiek subjektu politikotzat hartuta. Demokratizazio berriak ordezkatu gabe dauden ahotsak bildu behar ditu, eta emakumeak aukeraketa sozialeko prozesuetan sartzeko bideak eraiki behar ditu. Horretarako, instituzio berriak sortu behar dira, hau da, dagoeneko balio eta interes patriarkalen arabera zehaztutako espazioetako kooptazio hutsera mugatzeko ohiko proposamenetatik haratago joan behar da. Laburbilduz, emakumeei partaidetzarako eta erabakiak hartzeko testuinguru berri baten sorreran eragile sustatzaile eta sortzaile izateko aukera emango dien demokratizazio baten alde lan egin behar da, eta, horretarako, joko-arauak eta erabakiak hartzeko guneak aldatu behar dira.
4. Konplexutasunari aurre egitea eta ekintzarako ikasketa-esparru batean aritzea. Bat-batean halako berrikuntza teknologikoa sartu izanak harridura eragiten duten gizarte-errealitateak ireki ditu, eta ez da erraza zein erantzun den egokia jakitea. Lurraldeen kasu propioan, berria da testuingurua, eta, besteak beste, denbora eta espazio maila eta eskala ezberdinak daude, autonomo samarrak diren erabaki-zentro ugari, koherentziarik ez duten eta kontraesankorrak diren prozesuak eta globalizazio-prozesuen ageriko eta ezkutuko moduak. Horren ondorioa da gaur egungo dinamikak linealak ez diren prozesu konplexuen bidez adierazten direla, eta ustekabeak diren eta aurretik jakin ezin diren erreakzioak eragiten dituztela. Eragile indibidual eta kolektiboetara gerturatzea da aldaketan esku hartzeko eta eragiteko modua, ezinbestekoa da eragileekin interakzioa izatea eta egokien jotzen diren bideak ikusten joatea.

Toki bakoitzean, analisiaren eta ekintzaren arteko integrazio estuagoa egoteko modurik onena aurkitu behar da. Planteamendu hori onartzeak, ezinbestean, ekintzarako ikasketa-esparru batean aritzea esan nahi du. Aurrez ezarritako ideiak alde batera utzi behar dira, eta malgutasuna onartu behar da, erronka berriak eta ahalmen berriak hartzeko.

NARRATIBA BERRIEN PREMIA

Nola pentsatu eta nola jokatu behar den ulertzeko aukera emango digun metodologia bat behar dugu. Horregatik, esku-hartzea bera baino askoz garrantzitsuagoa da interakzio- eta aurkikuntza-prozesua bera. Analisiaren eta ekintzaren arteko integrazio estuagoa eskatzen du horrek, bai eta eredu mental alternatiboak izatea ere, garapen indibidualeko arazo bati heltzeko ez, baizik eta elkarrekin lotura duten arazo konplexu, zalantzazko eta askotarikoen multzoei heltzeko. Planteamendu hori onartzeak ekintzarako ikasketa-esparru batean funtzionatzea eskatzen du derrigorrez, eta agerian jartzen du sormenaren eta beste kultura eta erritmo batzuk onartzearen eta haiekin komunikatzearen garrantzia, bai eta gogoetazaletasunaren eta bizkortasunaren garrantzia ere.

Aldaketa-prozesua bera zalantzas bete eta testuinguruaren mendea da. Arazo askorentzat ez dago konponbide argirik, eta are gutxiago orokortu daitekeen konponbiderik. Konplexutasunaren ikuspegi horretatik ondorioztatzen da ezagutzari eta esku-hartzeari aurre egiteko moduak arreta nagusia tokiko unitate kolektiboetan jartzea eskatzen duela. Katgoria berriak, konplexutasunari heltzeko aukera ematen dutenak, ikasketa-esparruak martxan jartzearen emaitza izango dira, eta esparru horietan lankidetzaz, beste mentalitate batzuetara hurbiltzea, eragileen arteko interakzioa eta adostasunak eta oinarritzko akordioak hedadura handiko prozesu baten parte izango dira, amaigabeak beti. Ezaugarri horiek gauzatzea errazagoa da helburu komun batzuen bueltan kohesionatutako gizarteentzako testuinguruetan. Aldaketa erradikal baten proposamenak gizarte osoaren funtzionamendua kontuan hartzea eskatzen du.

Xede horiek dituen metodologiak diskurtso bat behar du, narratiba bat. Logika arrazionaletik haratago doan diseinu bat eskatzen du, eta esku-hartzei koherentzia emateko, eta, batez ere, eraldaketaren oinarritzko eragileak erakartzeko, konbentzitzeko, motibatuzko eta lili-

ratzeko gai den diskurtso bat behar du. Hain zuzen, pertsonak dira eragile horiek. Honako hau esaten du Marina Garcések: «Kontaktizunaren ausentzian bizi gara». Kontaktizunik eta norabiderik gabeko oraina bizi dugu, beti hausturaren ideia, hondamendiaren, etenaren mehatxupearan. Kontaktizun berri eta alternatibo bat eraiki behar da eremu askotan, ez dago beste aukerarik. Kontua ez da diskurtso ideal bat egitea, baina ezberdina den horri aurrez itxura bat emateko eta aldaketarako motibazio izateko balio behar du. Besterik gabe aldaketari zentzua emango dion teoria itxi eta barneratzaile bat egitea ere ez da kontua: bizitzaren zentzua jardunbide bat da desio bat baino gehiago, bizimodu bat nolabait. Ez da arazo batentzako konponbidea, baizik eta modu jakin batera bizitzea. Ez da diskurtso metafisiko bat, diskurtso etiko bat da.

Mendebaldeko gizarteak bere «egia» nola eraikitzen duen jabetzeko modurik onenetako bat da ikustea nola oinarritzen den diskurtso zientifikoan eta diskurtso hori egiten duten instituzioetan. Agindu sozial horretan dagoen logika argitzeko, zientziaren eta ezaugarri duen boterearen logikaren artean zer harreman dagoen galdetu behar da. Gizartea ulertzeko modu murriztaile hori positibismo izenarekin ezagutzen dugu, eta giza emozioen alderdia kanpoan uzteaz gain, oro har unibertsoa osatzen duten interakzioen konplexutasuna ere hala uzten du.

Emozioak ezagutza-prozesuaren parte ez izateko nahiaren ondorioa da emozioak ez izatea proposatzen diren metodologietako parte ere, eta horrek harremanen izaera osoa eta giza portaeraren konplexutasuna aztertzea eragotzi du. Alabaina, bizitza sozialean eta indibidualean orokortuta dauden elementuak dira emozioak, indar politiko garrantzitsuak.

Ilustrazioak aurreikusitako etorkizuna norbanakoa komunitatetik aparte ere kontzebi daitekeen ustearekin diseinatu zen, eta arrazoiak emoziotik aparte ere existi daitekeen ustearekin; hau da, zenbat eta indibidualizatuago egon pertsona bat, orduan eta premia txikiagoa izango duela komunitate batekin erlazionatzeko seguru sentitu ahal izateko, eta zenbat eta gehiago erabili arrazoiak munduarekin erlazionatzeko, orduan eta gutxiago erabiliko dituela emozioak. Fantasia batean oinarritzen da uste hori: indibidualtasunaren fantasian.²

Interpretazio-ikuspegi feministek eta beste batzuek kritikatu egin dute ikuspegi hori, eta esaten dute ikerketek balio dezaketela eta sako-
nak izan daitezkeela behagarriak ez diren fenomenoak nahasiz gero ere,

2. Almudena Hernando; *La fantasía de la individualidad. Sobre la construcción sociohistórica del sujeto moderno*. Katz, Buenos Aires, 2012.

baita emaitzak ezin badira neurtu eta enpirikoki baliozkotu ere. Era berean, irudikapen-prozesuak aztertzeak duen garrantzia nabarmentzen dute, hala nola emozioen irudikapen bisualak eta pertzepzio politikoak eta dinamikak osatzeko moduak. Ezagutzaren modu alternatiboak kon-tuan izatea eskatzen du horrek.

Eraiki egin nahi dugu, gizarte berrien diseinuan eta betearazpe-nean parte hartu; alabaina, beti ez daukagu arazo berriei buruzko iritzi bat adierazteko hitz egokiak. Horregatik, egoera berria deskri-batzeko aukera emango digun hizkuntza aurkitu behar dugu. Esanahi berriak azalduko dizkigun hizkuntza bat behar dugu, eta horrek sor-tzaileak izatea eskatzen digu. Desiragarria den etorkizun hori eratzeko aukera ematen duten kategoria eta tresna berriak imajinatzen jarraitu behar dugu. Bestelako pentsamenduak integratzen jakin behar dugu, parametro partikular jakin batzuk eta aldaketaren liderrak izateko beharrezko hegemoniara iristeko nahitik urrun gaitzakeen hizkera era-biltzen dituen esfera txiki batean itxita geratu gabe.

Diskurtso eraginkorrak eta benetakoak egin behar dira, ez oport-unista eta errazak. Ez da zeregin eroso, ez eta erraza ere. Hannah Arendtek honako galdera hau egiten zuen: Zergatik da hain zaila mundua maitatzea? Ez hainbeste sentimendu aldetik, ulermen aldetik baizik. Ez da gauza indargarri bat, erronka bat da. Ez dago galdera hauentzako erantzunik nahiko genukeen moduan. Mundua maitatzeak herritar sentipentsalariak eta konprometituak izatea esan nahi du.

Eremu askotan, kontakizun berri eta alternatibo bat eraiki behar da, ez dago beste aukerarik. Zer gertatzen da, ordea, ebidentziak eta argudioak ez direnean aski? Diskurtsoa behar da, durundi egiten du-ten istorio boteretsuak behar ditugu, geure buruari buruz geure buru handiago baten parte gisa pentsaraziko digutenak. Kontakizuna egitea isiltasunari kontra egiteko modu bat da. Baztertutako taldeak batu egi-ten direnean kontakizunean, haien esperientziek esanak forma hartzen hasten dira; kontakizunaren eraikitzailetzat duten autoritatea baliatuz eta esperientziatik abiatuta beren etika propioa artikulatuz, nagusi diren narratiben hausturak erakuts ditzakete, eta horrek narratiba berri bat azaleratzeko aukera ematen du.

KAPITULUEN EGITURA

Aurkibidean ikus daitekeen bezala, liburuak sei kapitulu ditu. Bakoi-tzak bere nortasun propioa duen arren, antzeko egitura hartzen dute.

Edukia aurkezten duen sarrera batekin hasten dira, eta hiru atal dituzte: a) kontzeptuak edo kategoria teorikoak; b) analisi-esparruak; eta c) baliabideak.

Aurrenekoan, gaiari heltzeko proposatutako funtsezko kontzeptuak azaltzen dira: zein dira kontzeptu edo kategoria horiek? Nola definitzen da haietako bakoitza? Atzetik datorren ikerketaren garapena markatzen duen atal nagusia da. Era berean, hor zehazten da metodologiaren eduki normatiboa. Kontzeptu bakoitza ez da modu neutroan ulertzen, baizik eta aldaketa alternatiborako nahia eta justizia-exigentzia bildu behar ditu.

Bigarrenean, analisi-esparruenean, aurreko kontzeptuak nola jartzen diren jokoan eta ekintza-eragileen errealitatea nola hartzen den azaltzen da. Ikuspegi dinamikoa dela esan daiteke. Haren helburua da etorkizuna eta errealitate berriak eraikitzeko prozesu kritikoak ulertzeko elementuak eskaintzea. Horregatik, oinarrizko harremanak zein diren finkatu behar da, etorkizuna markatzen dutenak, eta zein diren prozesu protagonistak ere bai. Era berean, harreman eta prozesu horiek gertatzen diren testuinguruaren deskribapena ere elementu garrantzitsua da. Botere-harremanen analisisa oinarrizko kontua da.

Hirugarrenean, baliabideenean, osatu egiten da informazioa, atal bakoitzeko edukiak hobetzeko edo zabaltzeko erreferentzien bidez. Bibliografiaz gain (kasu batzuetan iruzkindua), oso interesgarriak diren webguneei buruzko informazioa ere ematen da.